

Staal 2 en de kerndoelen Burgerschap

Bij burgerschap leren kinderen wat vrijheid en gelijkheid zijn en hoe ze deze waarden respecteren. Taal is hierbij essentieel: je gebruikt taal om informatie te begrijpen, je gedachten en gevoelens te uiten en inzicht in de samenleving te delen. Burgerschap krijgt aandacht in alle vakken, over de democratische rechtsstaat leren kinderen bijvoorbeeld bij wereldoriëntatie, maar goede taalvaardigheid is de basis om erover te communiceren en er samen over te leren.

De algemene insteek van *Staal* is dat we kinderen helpen om met een brede en kritische blik naar de wereld en naar zichzelf te kijken. Met heel veel rijke teksten biedt *Staal* een gevarieerde wereld. De leesdidactiek daagt kinderen uit om aan de hand van de teksten hun gedachten te vormen, hun gedachten onder woorden te brengen en vragen te stellen en te luisteren naar de ander. Ook de denklessen hebben als hoofddoel dat kinderen hun gedachten leren formuleren, uitwisselen, eventueel bijstellen en reflecteren op dat proces.

Een breed thematisch aanbod

De thema's van *Staal* hebben een belangrijke functie: ze geven context. Een thema zorgt ervoor dat lessen niet op zichzelf staan, maar elkaar versterken en bijdragen aan kennisopbouw.

Een prikkelend onderwerp trekt kinderen het thema in en wakkert hun nieuwsgierigheid aan. De twee pictogrammen op het omslag van een magazine laten zien welke leergebieden dichtbij liggen: Natuur, Gezondheid, Techniek, Geschiedenis, Aardrijkskunde, Cultuur en muziek én Burgerschap.

De thema's die een directe koppeling met burgerschap maken, zijn:

- Groep 4: Beroepen
- Groep 5: Reclame
- Groep 6: Sport, Broodje aap, Feest
- Groep 7: Eilanden, Namaak, Wortels
- Groep 8: Portret, Snelheid, Laat je horen

Ook andere thema's binnen *Staal* dragen bij aan burgerschap. Dit gebeurt niet alleen door het onderwerp, maar ook via de illustraties, teksten en filmpjes, waarin een brede waaier aan mensen wordt getoond: met verschillende talen, culturen, gezinsvormen en identiteiten. Bovendien krijgen kinderen regelmatig een inkijkje in het leven van hun leeftijdsgenoten, zowel in uiteenlopende levensomstandigheden als in andere landen.

Verantwoording

In dit document geven we per kerndoel, waar mogelijk, aan op welke wijze we via taal-onderwijs bijdragen aan burgerschap. Hoewel de thema's van *Staal* deels inzicht bieden in de democratische rechtsstaat, ligt de focus van de doelen op taalvaardigheid. De feitelijke kennis over de democratische rechtstaat wordt bij wereldoriëntatie behandeld.

Inhoudsopgave

Domein Democratische oefenplaats	3
Kerdoel 19: De school geeft vorm aan de democratische oefenplaats	3
Domein Samenleven in een democratische rechtsstaat	4
Kerdoel 20: De leerling leert over samenleven in een democratische rechtsstaat.....	4
Domein Vormgeven aan democratische en maatschappelijke betrokkenheid	8
Kerdoel 21: De leerling doet ervaringen op met democratische en maatschappelijke betrokkenheid.....	8

Domein Democratische oefenplaats

Kerdoel 19: De school geeft vorm aan de democratische oefenplaats

19A Sociale en maatschappelijke competenties.

Het gaat hierbij om:

- aanbieden van kennis en vaardigheden ten aanzien van basiswaarden van de democratische rechtsstaat en de diverse samenleving, gericht op respectvolle omgang;
- stimuleren van sociale vaardigheden en kritische denkvaardigheden;
- stimuleren van respectvolle communicatie, offline en online;
- aanbieden van activiteiten die sociale cohesie en actief burgerschap stimuleren.

slo / een doordacht curriculum dat doen we *samen*

Zo doen we dit in *Staal 2*:

Bij de lessen tekstbegrip lezen de kinderen teksten over hoe de democratie werkt:

- Thema Vroegen culturen (groep 8): over de oorsprong van de democratie
- Thema Laat je horen (groep 8): over vrijheid van meningsuiting

Daarnaast krijgen kinderen ook teksten aangeboden waarbij de democratie geen gegeven is en kinderen in oorlogssituaties leven of moeten vluchten (thema Wortels, groep 7 en thema Het podium op, groep 7).

In de lessen tekstbegrip (les 3, 8 en de verdiepingslessen A, B en C) en denkgesprek (les 9) staat meningsvorming en uitwisseling centraal. Kinderen leren hoe ze respectvol communiceren door goed te luisteren, door te vragen, terug te geven en samen te vatten. Ze leren dat hun eigen mening belangrijk is, maar niet belangrijker dan die van ieder ander. Het opkomen voor individuen en groepen die niet of minder vertegenwoordigd zijn, hoort daarbij. In meerdere thema's wordt geoefend met nadenken over de consequenties van handelen voor bijvoorbeeld ouders, mensen die in bedreigde gebieden leven, maar ook dieren, natuurgebieden enzovoort.

Bij *Staal Taal* komen allerlei vormen van taalgebruik (beleefd, onbeleefd, formeel, informeel) en beeldgebruik aan de orde. Er wordt regelmatig aandacht besteed aan meertaligheid. Tijdens deze lessen reflecteren de kinderen op hun eigen taalgebruik en het effect daarvan op anderen. Een voorbeeld:

- Thema Laat je horen (groep 8): Bungeejumpen in je roze onesie over individueel gedrag op internet en de verantwoordelijkheid daarvoor.

Kinderen bespreken en lezen over acties, initiatieven en idealen rond oplossingen voor maatschappelijke problemen en uitdagingen. Enkele voorbeelden:

- Thema Kleding (groep 4): kleding en milieu;
- Thema Lijf (groep 4): inleven in/opkomen voor mensen die hulpmiddelen ('hulpjes') nodig hebben;
- Thema Uitvindingen (groep 4): Iedereen kan het, Thijn bedacht een rolstoel-glijbaan.

Domein Samenleven in een democratische rechtsstaat

Kerdoel 20: De leerling leert over samenleven in een democratische rechtsstaat.

20A De leerling redeneert over het belang van basiswaarden van de democratische rechtsstaat.

Het gaat hierbij om: ▪ beschrijven van de betekenis van basiswaarden van de democratische rechtsstaat: vrijheid, gelijkwaardigheid en solidariteit; ▪ beschrijven hoe de Grondwet, kinder- en mensenrechten basiswaarden van de democratische rechtsstaat mogelijk maken;	Zo doen we dit in <i>Staal 2</i>: De feitelijke kennis over de democratische rechtsstaat wordt bij wereldoriëntatie behandeld, maar, zoals bij het eerste punt van kerndoel 19A is aangegeven, er staan wel teksten in <i>Staal</i> die deze kerndoelen ondersteunen: ▪ Thema Vroegen culturen (groep 8): over de oorsprong van de democratie ▪ Thema Laat je horen (groep 8): over vrijheid van meningsuiting ▪ Thema Wortels en thema Het podium op (groep 7): over dat democratie voor veel kinderen niet vanzelfsprekend is
▪ redeneren over hoe vrijheid, gelijkwaardigheid en solidariteit met elkaar op gespannen voet kunnen staan;	In het thema Laat je horen (groep 8) staat de vrijheid van meningsuiting centraal, zowel het wettelijk aspect als de grenzen ervan, en de verantwoordelijkheden van individu en maatschappij op dit vlak. Dit komt o.m. tot uitdrukking in: ▪ Les 1, les 8 en les B: teksten over vrijheid van meningsuiting ▪ Les 9: denkgesprek over effectieve manieren om je mening te geven (inclusief de toon en woordkeuze)
▪ ervaringen opdoen met het voeren van dialogen, omgaan met conflicten en gelijkwaardige behandeling;	Elke les 'denkgesprek' draait om de perspectiefwisseling: wat denk jij, wat denkt de ander en hoe leef je je in elkaars ideeën en standpunten in? In elk leerjaar zijn er thema's waarin dit meer specifiek tot uitdrukking komt, omdat de thema's uitnodigen tot meningsvorming en uitwisseling: ▪ Thema Kleding en thema Geheim (groep 4) ▪ Thema Ziekenhuis en thema Lekker (groep 5) ▪ Thema Griezelen en thema Feest (groep 6) ▪ Thema Namaak en thema Wortels (groep 7) ▪ Thema Portret, thema Helden en thema Laat je horen (groep 8) Bij <i>Staal</i> Taal komen allerlei vormen van taalgebruik (beleefd, onbeleefd, formeel, informeel) en beeldgebruik aan de orde. Er wordt regelmatig aandacht besteed aan meertaligheid. Tijdens deze lessen reflecteren de kinderen op hun eigen taalgebruik en het effect daarvan op anderen.

- herkennen en benoemen hoe basiswaarden van de democratische rechtsstaat een rol spelen in de samenleving en het eigen leven.

slo / een doordacht curriculum
dat doen we *samen*

In veel thema's leren kinderen bijzondere mensen kennen voor wie de basiswaarden van de democratische rechtsstaat niet vanzelfsprekend zijn en voor wie persoonlijke idealen en opvattingen leidend zijn in hun leven. Enkele voorbeelden:

- Thema Sport (groep 6): Paralympisch tenniskampioen Esther Vergeer
- Thema Op rolletjes (groep 6): De topper turboracer, een verhaal over een kind dat een snellere rolstoel wil
- Thema Feest (groep 6): over kunstenaar Banksy
- Thema Wortels (groep 7): over Ayoub, een stadsjongen met een boerendroom
- Thema Wortels (groep 7): over documentairemaker Xiangxia van den Ham
- Thema Het podium op (groep 7): Poppenspeler Walid
- Thema Portret (groep 8): Over kunstenaar Frida Kahlo

20B De leerling verkent hoe die kan omgaan met diversiteit in de samenleving.

Het gaat hierbij om:

- beschrijven van aspecten van diversiteit: godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, afkomst, geslacht, handicap en seksuele gerichtheid;

- verkennen van de eigen identiteit ten aanzien van aspecten van diversiteit;

- herkennen en benoemen van stereotypering, discriminatie en uitsluiting;

- benoemen van het belang dat mensen elkaar gelijkwaardig behandelen;

Zo doen we dit in *Staal 2*:

De makers van *Staal* Taal hebben ernaar gestreefd in elk thema duidelijk te laten zien dat de wereld divers is en dat 'veiligheid voor ieder mens' een gezamenlijke opdracht vormt:

- In alle thema's is met behulp van authentieke bronnen gezorgd voor beelden waarin mensen zichtbaar zijn met wortels in allerlei gebieden en culturen. Stereotyperingen zijn vermeden of geplaatst naast andere typering.
- In teksten en contexten komen verschillende gezinsstructuren voor, zoals moeder-vader-kinderen, kinderen met twee moeders of twee vaders, alleenstaande ouders, kinderen waarvan een ouder is overleden, samengestelde gezinnen, gezinnen waarin kinderen geadopteerd zijn.
- Zodra mensen in beroepscontexten worden voorgesteld, is er gelet op de verdeling mannen en vrouwen

Dit soort situaties komt in verschillende lessen aan bod. In het thema Lijf (groep 4) leren kinderen zich in te leven in en op te komen voor mensen die hulpmiddelen gebruiken.

In *Staal* taal zijn er diverse teksten opgenomen over kinderen met een beperking (denk aan kinderen met epilepsie, een prothese, in een rolstoel, met een psychiatrische conditie, slechthoort, doofheid, ADHD), kinderen die gepest worden, kinderen die met een groot verlies te maken hebben gehad, eenzame kinderen, kinderen die het zonder hulp van hun ouders moeten redden, kinderen in oorlogstijd, kinderen die gevlucht zijn enzovoort.

In het thema Laat je horen (groep 8) lezen kinderen hoe kinderen de fabrikanten van Lego, Barbie en pleisters hebben aangeschreven om hun producten inclusief te maken (Les 6).

In teksten en contexten komen verschillende inspirerende verhalen voor uit de diversiteit, zoals:

- Thema Sport (groep 6): paralympisch tenniskampioen Esther Vergeer
- Thema Op rolletjes (groep 6): De topper turboracer, een verhaal over een kind dat een snellere rolstoel wil
- Thema Muziek (groep 6): muziek door heel je lichaam, over muziek voor mensen die niet (goed) kunnen horen
- Thema Muziek (groep 6): Lavinia Meijer, harpist

- ervaringen opdoen met het omgaan met verschillende perspectieven en ervaringen van anderen, overeenkomsten en verschillen, oordeel uitstellen, omgaan met mogelijkheden en gedrag van anderen.

slo / een doordacht curriculum
dat doen we *samen*

- Thema Lekker (groep 5), thema Feest (groep 6) en thema Wortels (groep 7): verhalen over diversiteit in (culturele) feesten
- Thema Hersenen (groep 7): Alaska, het verhaal over een jongen met epilepsie in thema Hersenen (groep 7)
- Thema Hersenen (groep 7): Gozert, het verhaal over een jongen met wanen
- Thema Wortels (groep 7): Ayoub, een stadsjongen met een boerendroom
- Thema Wortels (groep 7): Xiangxia van den Ham, documentairemaker
- Thema Ruimte (groep 7): Ewine van Dishoeck en Mariska Kriek, top-astronomen
- Thema Het podium op (groep 7): Poppenspeler Walid

Elke les denkgesprek (les 9) draait om de perspectiefwisseling: wat denk jij, wat denkt de ander en hoe leef je je in elkaars ideeën en standpunten in? In elk leerjaar zijn er thema's waarin dit meer specifiek tot uitdrukking komt, doordat de thema's uitnodigen tot meningsvorming en uitwisseling:

- Thema Kleding en thema Geheim (groep 4)
- Thema Ziekenhuis en thema Lekker (groep 5)
- Thema Griezelen en thema Feest (groep 6)
- Thema Namaak en thema Wortels (groep 7)
- Thema Portret, thema Helden en thema Laat je horen (groep 8).

Domein Vormgeven aan democratische en maatschappelijke betrokkenheid

Kerdoel 21: De leerling doet ervaringen op met democratische en maatschappelijke betrokkenheid.

21A De leerling verkent mogelijkheden om democratisch te handelen.

Het gaat hierbij om:

- beschrijven hoe je door middel van inspraak, verkiezingen en vertegenwoordiging invloed kunt uitoefenen;

- ervaringen opdoen met inspraak en besluitvorming;

Zo doen we dit in *Staal 2*:

Dit kerndoel komt vaak aan bod binnen *Staal* Taal:

- Thema Bijzondere beroepen (groep 4): nadenken over nieuwe en oude beroepen en de mogelijkheid je eigen weg te kiezen
- Thema Insecten (groep 5), les C: bijenzandbak maken
- Thema Ziekenhuis (groep 5), les C: bewustwording over (operatie)afval
- Thema Nacht (groep 5), les 6: bewustwording over lichtvervuiling
- Thema Wat een weer (groep 5), hele thema: bewustwording over de relatie tussen het leven op aarde en het klimaat
- Thema Reclame (groep 5), hele thema: bewustwording over de invloed van reclame op de consumptie
- Thema Stadssafari (groep 6), hele thema: belang van/situatie rond/zorg voor dieren in de stad
- Thema Broodje aap (groep 6), hele thema: nadenken over waarheden en onwaarheden; kritisch denken
- Thema Nacht (groep 5), les 6: nadenken over de invloed van lichtvervuiling op de natuur
- Thema Muziek (groep 6), les 6: nadenken over muziek voor mensen die niet (goed) kunnen horen
- Thema Het podium op (groep 7), verdieplingsles B: Syrische poppenspeler laat kinderen de oorlog vergeten
- Thema Namaak (groep 7), hele thema: nadenken over de morele kanten van nepproducten en vervalsingen
- Thema Laat je horen (groep 8), hele thema: nadenken over vrijheid van meningsuiting en de grenzen daarvan

Het wordt aanbevolen om dit doel expliciet op te nemen in het schoolplan voor burgerschapsonderwijs, zodat het structureel wordt geborgd binnen het onderwijsaanbod.

- ervaringen opdoen met het uitdrukken van eigen standpunten, luisteren naar argumenten van anderen, compromissen sluiten en omgaan met de uitkomsten van besluitvormingsprocessen;

- benoemen welke bijdrage de leerling zelf levert aan democratisch handelen.

slo / een doordacht curriculum
dat doen we **samen**

Tijdens de denkgesprekken (les 9) leren de kinderen verschillende gesprekstechnieken, waaronder debatteren (Namaak, groep 7) en betogen (Laat je horen, groep 8). In de gesprekken leren ze argumenten bedenken, elkaar laten uitspreken en elkaars mening respecteren. Ook ontdekken ze hoe je tot een democratisch besluit kunt komen.

Omdat de kinderen zelf de onderwerpen aandragen, gaan de gesprekken over situaties en mogelijkheden in de eigen (school)omgeving.

Het wordt aanbevolen om dit doel expliciet op te nemen in het schoolplan voor burgerschapsonderwijs, zodat het structureel wordt geborgd binnen het onderwijsaanbod.

21B De leerling verkent mogelijkheden om bij te dragen aan de samenleving.

Het gaat hierbij om:

- benoemen van taken, rollen, rechten en plichten van jezelf en anderen in de samenleving;

Zo doen we dit in *Staal 2*:

Omdat de kinderen Bij *Staal* Taal bij de uitvoering van hun communicatietaken eigen onderwerpen mogen aandragen, zijn die veelal gerelateerd aan de actualiteit of de eigen (school)omgeving. Dit draagt bij aan de (maatschappelijke) betrokkenheid van de kinderen.

In de teksten komen vaak maatschappelijke vraagstukken aan bod. Voorbeelden:

- Thema Uitvindingen (groep 4): iedereen kan het. Thijn bedacht een rolstoelglijbaan
- Thema Nacht (groep 5): de nacht van de nacht, over de invloed van lichtvervuiling op de natuur
- Thema Broodje aap (groep 6): alleen op de wereld over betrouwbaarheid en manipulatie van tekst en beeld in (online) media
- Thema Het podium op (groep 7): Syrische poppenspeler laat kinderen de oorlog vergeten
- Thema Namaak (groep 7): de morele kanten van nepproducten en vervalsingen verschillende teksten
- Thema Laat je horen (groep 8): bungeejumpen in je roze onesie over individueel gedrag op internet en de verantwoordelijkheid daarvoor
- Thema Laat je horen (groep 8): mag je altijd zeggen wat je denkt? Over vrijheid van meningsuiting

In meerdere thema's komen teksten voor waarin het belang van zorg voor de aarde tot uitdrukking komt:

- Thema Vogels (groep 4)
- Thema Insecten en thema Wat een weer (groep 5)
- Thema Stadssafari (groep 6)
- Thema Buitenissig (groep 7)
- Thema Rivieren (groep 8)

In alle thema's komen kinderen in aanraking met morele en ethische perspectieven: in de denkgesprekken, in teksten over kinderen in bijzondere situaties, in teksten over de natuur en de aarde en/of in thema's waarin maatschappelijke kwesties het onderwerp vormen. Een aantal voorbeelden:

- Thema Kleding (groep 4) over kleding uit de kringloopwinkel
- Thema Broodje aap (groep 6) over betrouwbaarheid en manipulatie van tekst en beeld in (online) media
- Thema Namaak (groep 7) de morele kanten van het maken en (ver)kopen van nepproducten
- Thema Laat je horen (groep 8) de waarde, grenzen en consequenties voor anderen van de vrijheid van meningsuiting

onderzoeken van maatschappelijke initiatieven, bewegingen en organisaties en de middelen die zij aanwenden om bij te dragen aan de samenleving of veranderingen in de samenleving teweeg te brengen;

verkennen van actuele, maatschappelijke en duurzaamheidsvraagstukken;

Bij Tekstbegrip ontdekken de kinderen dat veel verhalen gaan over hoofdpersonen die nadenken over wie je bent, wie je bent in relatie tot anderen en hoe jouw handelen invloed heeft op anderen en op je omgeving. Ook lezen zij informatieve teksten die over de toekomst gaan en de invloed van hun handelen op bijvoorbeeld de leefbaarheid in de toekomst.

In meerdere thema's is aandacht voor bijzondere beroepen, bijvoorbeeld:

- Thema Bijzondere beroepen (groep 4)
- Thema Nacht (groep 5) over mensen die 's nachts werken
- Thema Muziek (groep 6) over harpist Lavinia Meijer
- Thema Strips (groep 7) over stripmakers Margreet de Heer en Herman Roozen
- Thema Ruimte (groep 7) over top-astronomen Ewine van Dishoeck en Mariska Kriek

In de lessen denkgesprek (les 9) wordt hardop onderzocht wat vrijheid, gelijkwaardigheid en solidariteit betekenen voor de eigen omgeving en de maatschappij. Voorbeelden:

- Thema Lijf (groep 4) over inleven in/opkomen voor mensen die hulpmiddelen ('hulpjes') nodig hebben
- Thema Feest (groep 6) bij een denkgesprek over vieringen en hoe je daarbij rekening met elkaar houdt
- Thema Wortels (groep 7) bij een denkgesprek over geadopteerd zijn en over (niet) weten waar je wortels liggen
- Thema Vroege culturen (groep 8) bij een denkgesprek over wat democratie inhoudt (meebeslissen en stemmen)
- Thema Portret (groep 8) bij een denkgesprek over het maken en publiceren van selfies

In alle thema's komen kinderen in aanraking met morele en ethische perspectieven: in de denkgesprekken, in teksten over kinderen in bijzondere situaties, in teksten over de natuur en de aarde, in thema's waarin maatschappelijke kwesties het onderwerp vormen. Een aantal voorbeelden:

- Thema Kleding (groep 4) over kleding uit de kringloopwinkel
- Thema Broodje aap (groep 6) over betrouwbaarheid en manipulatie van tekst en beeld in (online) media
- Thema Namaak (groep 7) de morele kanten van het maken en (ver)kopen van nepproducten

▪ ervaringen opdoen met verantwoordelijkheid nemen voor en bijdragen aan het welzijn van anderen;

▪ verkennen van mogelijkheden om vanuit eigen idealen bij te dragen aan de samenleving, nu en in de toekomst.

slo / een doordacht curriculum dat doen we *samen*

▪ Thema Laat je horen (groep 8) over de vrijheid van meningsuiting en de waarde, grenzen en consequenties voor anderen.

Bij Tekstbegrip ontdekken de kinderen dat veel verhalen gaan over hoofdpersonen die nadenken over wie je bent, wie je bent in relatie tot anderen en hoe jouw handelen invloed heeft op anderen en op je omgeving. Ook lezen zij informatieve teksten die over de toekomst gaan en de invloed van jouw handelen op bijvoorbeeld de leefbaarheid in de toekomst.

Het wordt aanbevolen om dit doel expliciet op te nemen in het schoolplan voor burgerschapsonderwijs, zodat het structureel wordt geborgd binnen het onderwijsaanbod.

Bij Tekstbegrip ontdekken de kinderen dat veel verhalen gaan over hoofdpersonen die nadenken over wie je bent, wie je bent in relatie tot anderen en hoe jouw handelen invloed heeft op anderen en op je omgeving. Ook lezen zij informatieve teksten die over de toekomst gaan en de invloed van jouw handelen op bijvoorbeeld de leefbaarheid in de toekomst.